

Történeti forrástípusok – elbeszélő források

Készítette: Kőfalvi Tamás

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szeged, 2020

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Miről szól ez a lecke?

Ebből a leckéből megismerheti az egyik leggyakoribb történelmi forrástípus, az elbeszélő források legfontosabb típusait, azok jellemzőit - különös tekintettel a forrásérték kérdésére -, illetve felhasználásukat a történelem tanításában.

Tanulási javaslat:

A lecke feldolgozását segíti, ha az egyes forrástípusok jellemzőit táblázatban hasonlítja össze. Ennek segítségével könnyeb felfedezheti az egyes forrástípusok hasonló és eltérő tulajdonságait. Megszerzett ismeretei teszteléséhez oldja meg a tudáspróba feladatokat!

A lecke feldolgozásához szükséges idő kb. 60 perc. (A tevékenységek megvalósításával 1 hónap és 1 óra.)

Tartalom - vázlat

- 1. Az elbeszélő források fogalma*
- 2. Az évkönyvek*
- 3. A krónika és a gesta*
- 4. Az életrajz*
- 5. A legenda*
- 6. Instrukatív források*
- 7. Földrajzi irodalom*
- 8. Újabb kori elbeszélő források*

1. Az elbeszélő források fogalma

Elbeszélő (narratív) forrásnak nevezzük azokat a történelmi forrásokat, amelyek összefüggő szintaxisal és a szövegszerűség jellemzőivel bírnak. E definíció szerint tehát nem tartoznak ide a nem szövegszerű emlékek, mint például a különböző feliratok, jegyzékek, összeírások stb. Az elbeszélő források keletkezési hossza változatos lehet, de általában viszonylag bővebben, egységes szöveg, elbeszélés (*narráció*) keretében közvetítik az információkat. Fontos azonban, hogy e forráscsoportba tartozik sok olyan szöveg is, amely nem eseményt mond el, sőt kifejezett cselekménye sincs. A fennmaradásuk körülményei révén ezek a források természetesen teljes egészükben vagy csak töredékesen is fennmaradhattak. További közös jellemzőjük, hogy összefüggő szintaxisuk révén képi hatásuk erős, így események bemutatására, leírások megfogalmazására már a legkorábbi időktől kedvelt műfajnak számítottak. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy e forráscsalád - gazdagsága ellenére - nem a legősibb, sőt kezdetben elsősorban csak vallási szövegek keletkeztek ebben a formában.

Az elbeszélő források megértése az esetek döntő többségében egyszerűbb, ezért a forrásközpontú történelemtanításban jelentős szerepet kapnak. Ennek egyik oka, hogy szövegük legtöbbször fordításban, a mai helyesírásnak megfelelően áll rendelkezésre.

Nézzen utána!

A legkorábbi elbeszélő források az ókori keleten, többféle műfajban keletkeztek. Ismerjen meg ezek közül néhányat!

Ebers-papirusz: https://hu.wikipedia.org/wiki/Georg_Ebers

torinói sztrájk-papirusz: https://hu.wikipedia.org/wiki/III._Ramszesz

2. Az évkönyvek

Az évkönyvek (latinul: annales) műfajának története az ókori Rómaig nyúlik vissza. Itt az év legfontosabb eseményeit rögzítették bennük, vezetése a főpap feladata volt. Az évkönyvek műfajának két legfontosabb sajátossága: a szigorú időrend és a rövid, tömör stílus.

Az évkönyvek vezetése a középkori Európában elsősorban az írásbeliség központját jelentő kolostorokban zajlott. Az egyes évek sorrendjében itt is a legfontosabb események a tömör és tárgyilagos feljegyzésével találkozhatunk. Természetesen az események fontosságának megítélése a lejegyzőtől függött, aki néha saját véleményét is értesüléseihez fűzte. Az évkönyvekben nem feltétlenül kapcsolódik minden évhez bejegyzés.

Az évkönyvek tartalma és forrásértéke igen változatos. Az évkönyvek jobbára helyi érdekű eseményekről (tűzvész, sáskajárás, áradás, fosztogatás stb.) számolnak be viszonylag megbízható hitelességgel. Számos évkönyv azonban országos jelentőségű történéseket (királyok koronázása, halála, háborúk stb.) is megörökített, ezeket azonban - a hírek terjedésének lassúsága miatt - nem mindig a megfelelő évhez jegyezték be. Az évkönyveket nem minden esetben kell önálló munkaként elképzelni, a szerzők kronologikus feljegyzéseiket sokszor breviáriumok (zsoltároskönyvek) vagy misekönyvek kalendáriumaiba írták.

Az évkönyvek kiemelkedő jelentőségűek például a német területeken, Magyarországon ugyanakkor e műfaj nem volt túlságosan népszerű: kevés évkönyv született, és még kevesebb maradt fenn. A magyar történelemre vonatkozó bejegyzéseket viszont külföldi évkönyvekben is találhatunk.

A Magyarországról fennmaradt egyetlen évkönyv az ún. Pozsonyi Évkönyv, amely egy korábbi, elveszett évkönyv, a Pannonhalmi Évkönyv bejegyzéseit is magába olvasztotta. A korai magyar történelemre vonatkozó fontos forrás például a Fuldai, az Altaichi és a Sankt-Galleni Évkönyv.

Az évkönyveket az idők során többször átdolgozták, szerkesztették, ezért a középkor számos elbeszélő forrásához hasonlóan ezek is folytatólagos és kompilatív források, amit forrásértékük vizsgálata során figyelembe kell venni.

3. A krónika és a gesta

A krónika elnevezés a görög 'idő' jelentésű szóból származik, mivel a műfaj rendezőelvét az időrend adja. A krónika ünnepléses, emelkedett, irodalmi stílusú (mai szóhasználattal talán nagyepikainak neveznénk) műfaj. Ezt, valamint színes, kerek és részletesebb előadásmódját **reprezentatív funkciója indokolja**.

A krónikák szerzői sokszor nem kisebb dologra vállalkoztak, minthogy az egész világ történetét megírják, a teremtéstől kezdve egészen saját korukig. A legtöbb krónika ezen tartalmi sajátossága miatt a 'Világkrónika' címet viseli. A szerényebb célkitűzések közé sokszor egy-egy nép vagy dinasztia történetének megírása tartozott. **A krónikák anyagukat nagyobb korszakokra bontva tartalmazzák.** Forrásérték szempontjából leginkább a krónika azon részeinek van jelentősége, amelyet szerzője a saját koráról vagy közelmúltjáról írt, hiszen erről rendelkeztek a legpontosabb információkkal. **A krónikaszerzők munkáiban ugyanakkor már jelentkezett a kritikai szemlélet is,** bár témájukat általában elfogultsággal kezelték.

A középkorban (és utána még jó ideig) nem létezett sem a 'szerzői jog', sem pedig az 'önálló szellemi termék' fogalma. Az egyes szerzők saját műveiket gyakran úgy gazdagították másoktól szó szerint vagy tartalmilag átvett részekkel, hogy meg sem említették forrásukat.

A más szerzőre történő hivatkozás célja is elsősorban a saját műveltség megmutatása, a saját mű értékének és elfogadottságának növelése, nem pedig a szerzői jogok szétválasztásának igénye volt.

Tudjon meg többet!

Íme egy részlet a Pozsonyi Évkönyvekből. Az évkönyv műfajának milyen sajátosságai figyelhetők meg rajta?

"1000: Istvánt a magyarok királyává koronázták.

1019: Felszentelik Szent Adorján egyházát.

1024: Benedek pápa meghalt.

1030: Gellértet püspökké szentelik.

1031: Imre, István király fia meghalt."

A magyar történelemhez is kapcsolódó évkönyvekről itt olvashat bővebben:

<https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/pedagogia/nehany-magyar-es-magyar-vonatkozasu-evkonyv>

A gesta

A 'gesta' elnevezés jelentése: megcselekedett dolgok. **A krónikához és az évkönyvhöz viszonyítva a gesta sokkal szabadabb műfaj volt.** Szerzője a történet elbeszélésével általában szórakoztatásra, gyönyörködtetésre is törekedett. A gesták történetének központi eleme egy kiemelkedő személy (hős) vagy nép(csoport) története. Ebből következően a narrációt itt nem az események időrendje, hanem tematikus szempontok, a történések, események alakítják. A gesta időszerkezete ezért gyakorlatilag kötetlen, szerzője kedve szerint hagyhat ki vagy ugorhat át időszakokat, vagy a szoros időrendtől eltérve cserélheti meg ezek sorrendjét. Ennek köszönhetően a szigorú tartalmi és formai kötöttségekkel rendelkező évkönyvvel és krónikával szemben a gesta ki tudott lépni az egyházi közegekből, és a világi irodalom, az udvari/nemzeti történetírás alapjává tudott válni.

Ez a váltás, a formai és tartalmi korlátok fellazulása ugyanakkor jelentős hatással van a forrásértékre, hiszen a gesta szerzője jóval szabadabban kezelheti nyersanyagát, a kevesebb kötöttség miatt jobban eltávolodhat a valóságtól. Ennek a „felszabadulásnak” szélsőséges eredménye az ún. **regényes gesta**, amely a 11. századi Franciaországban alakult ki, és amelynek elődleges és legfőbb célja a szórakoztatás, illetve valamilyen eszmei mondanivaló alátámasztása volt. E cél érdekében a történeti hűségre már törekedni sem kellett, így a regényes gestákat többen inkább tekintik irodalmi, semmint történetírói alkotásnak. Ebből következően **a regényes gesta különösképpen igényli a forráskritika alkalmazását.** Mindazonáltal nem lehet kijelenteni, hogy a regényes gesta ne rendelkezne forrásértékkel, hiszen egy gesta is értékes információkat tartalmazhat az eszmetörténet, a művelődéstörténet, vagy a mentalitástörténet számára.

A kétségkívül legismertebb magyarországi regényes gesta Anonymus Gesta Hungarorum c. műve, amelynek forrásértéke kapcsán olykor heves viták zajlottak. E 13. század elején készült művet sokkal többen használták a honfoglalás idejének, mint Anonymus saját korának tanulmányozására.

Az alábbi részlet Anonymus Gesta Hungarorum c. művéből származik. Milyen történetírói szándékok vezették a szerzőt? Mennyiben tudhatta ezeket megvalósítani?

„De meg a különböző történetírók példája szerint, az isteni kegyelem segedelmére támaszkodva, magam is jónak láttam, hogy mindazt utódaink legvégső nemzedékéig feledésnek ne engedjem. Tehát legjobbnak tartottam, hogy igazán és egyszerűen írjam meg Neked, s így aki olvassa, tisztán láthassa, miképpen estek meg a dolgok. Ha az oly igen nemes magyar nemzet az ő származásának kezdetét és az ő egyes hősi cselekedeteit a parasztek hamis meséiből vagy a regösök csacsogó énekéből mintegy álomban hallaná, nagyon is nem szép és elég illetlen dolog volna. Ezért most már inkább az iratok biztos előadásából meg a történeti művek világos értelmezéséből nemeshez méltó módon fogja fel a dolgok igazságát.”

4. Az életrajz

Az életrajz (*vīta*, *biográfia*) az egyik leghosszabb életű, ha úgyet- szik, az egyik legősibb ma is élő történeti műfaj, hiszen az ókortól kezdve napjainkig minden korszakban születtek ide tartozó művek. Az életrajzok ún. **utólagos keletkezésű források**. Az életrajz szerzőjének célja, hogy a művének központi alakját jelentő egyetlen személyt lehetőleg minél részletesebben és alaposabban (származása, külső és belső tulajdon- ságok, személyisége, cselekedetei, életének főbb eseményei stb.) be- mutassa. Az életrajzok megírásának - forrásértéket is befolyásoló - célja sokféle lehet: példaadás, emlékállítás, politikai vagy egyéb mondanivaló közvetítése, múlt(át)értelmezés stb.

A műfaj ókori klasszikusai szinte mindenki előtt ismertek. **Plutark- hosz** (46? - 126?) **Párhuzamos életrajzok** c. munkája - amelynek vezér- fonala, hogy olyan görög és római férfiakat mutat be egymás mellett, akiknek az életpályája, történelmi szerepe hasonlóságokat mutat vagy **Suetonius** (75?-150) császáréletrajzai (Caesarok élete), amelyekben oly- kor igen naturalisztikus elemekkel átszőve mutatja be egy tucat császár életét.

Az életrajzok - elsősorban mondanivalójuk többretegűsége mi- att - a középkorban is népszerűek maradtak, elsősorban a „főhös” er- kölcsi erényeinek, hősiességének, dicső tetteinek állítottak emléket. Kedveltek voltak, és a szerzőnek is jó megélhetést biztosítottak az ural- kodói életrajzok. Ezek egyik példaadó darabja **Einhard** (770-840) Nagy Károlyról megírt életrajza (*Vīta Caroli Magni*). Magyarországról **Küküllei János** (1320 k. - 1393) munkája említhető meg, aki Nagy Lajos király kan- celláriájának munkatársaként írta meg - a Nagy Károly-életrajzot mintá- nak tekintve - uralkodójának életrajzát (*Vīta Ludovici regis*). A középkor- ban alakult ki a **legenda** műfaja, amely sajátos típusú életrajznak is te- kinthető, de épp sajátossága, illetve jelentősége miatt önálló műfajként kezelendő. Az életrajz műfaja az újkorban tovább virágzott, tudományos és szórakoztató, publicisztikai igénnyel is sok született. **Az életrajzok sajátos típusa az önéletrajz**, amely azonban alapvető sajátossága - szer- zője és tárgya ugyanaz a személy - miatt szintén önálló műfajként ke- zelendő. **Az életrajzok forráskritikája** kapcsán megjegyzendő, hogy az életrajzok szinte mindegyikéről elmondható, hogy a szerző valamilyen - általában pozitív - módon elfogult tárgyával kapcsolatban, vagy olyan motivációja van, amely objektivitását befolyásolja.

Plutarkhosz életrajzai jó például szolgálnak az életrajzok megírá- sának motivációjára is: *„Tetteik közül kiváló- gatom a legszembeket és a megismerésre leg- méltóbbakat [...] a tör- ténelem tanulmányo- zásával és a tanulságok rendszeres feljegyzé- sével a legkiválóbb és legnevesebb férfiak emlékét fogadjuk be elménkbe, és ha kör- nyezetünk részéről - elkerülhetetlenül - va- lami hitványságot, er- kölcstelenséget ta- pasztalunk, annak ha- tását a dicső példaké- pekre való derűs és megbékéltető eszmé- léssel küszöböljük ki és tartjuk magunktól távol.”* (Ford.: Máthé Elek)

5. A legenda

A legenda elnevezés olvasmányt (elolvasandó dolgot) jelent. Sajátos életrajznak tekinthető, amelynek fő célja annak bizonyítása, hogy az illető személy valóban méltó arra, hogy az egyház szentként tisztelje. Mindebből adódóan a legenda műfaja kifejezetten irodalmi jellegű egyházi műfajnak tekinthető.

A legendák általános szerkezete:

- a tárgyalt személy nevének etimológiája,
- az életrajz (*vīta*) ismertetése,
- a szenvedéstörténet (*passio*),
- csodajegyzékkel (*miracula*).

A legendák, céljukból fakadóan számos csodás elemet tartalmaznak. Sokszor már a szent megszületése előtt is csodás események (pl. szokatlan vagy megmagyarázhatatlan természeti jelenségek) történnek, illetve maga a születés és a csecsemőkor is bővelkedik ilyenekben (pl. rögtön születése után feláll, beszél stb.). A szent által tett csodák sokszor az életrajzba beleszőve és nem külön felsorolásban találhatóak. E csodák sorozata azonban általában még a szent halálával sem zárul le, a sírnál csodás gyógyulások történnek, a szent teste romlatlanul megmarad, stb. A szentek halálukat mindig belenyugvással, sőt örömmel fogadják. A legendák csodás, mesei elemeinek népszerűsége hívta életre az állegenda műfaját, amely már teljesen fikatív történetet mesél el, kifejezetten szórakoztató céllal.

A legendák forrásértékét leginkább akkor értékelhetjük helyesen, ha tisztában vagyunk azzal a szándékkal, amely a legendaszerzők kezét vezette. A legendák szerepe ugyanis - túl azon, hogy a szentté avatási eljárás hivatalos dokumentumai között kaptak helyet - elsősorban a példamutatás, a tanítás volt. A legendák - más egyéb egyházi műfajok mellett - arra voltak hivatottak, hogy az egyház által sugallt erkölcsi értékrendet a hívek felé közvetítsék, és vonzóvá tegyék. Ennek nyomán a legendáknak nem elsősorban a köztörténet, hanem inkább a középkori mentalitás- és kultúrtörténet tanulmányozásában van kiemelkedő szerepük.

Az alábbiakban egy legenda részletét olvashatja. Vajon kinek az életéről szól?

„... Szent István első vértanú példájára, Pannónia első vértanúja a földre térdelve hangosan így kiáltott: "Uram, Jézus Krisztus, ne ródd fel nekik bűnül, mert nem tudják, mit tesznek." Ám azok ezt látva még jobban megdühödtek, neki támadtak, és kocsiját felfordították a Duna partjára. Ott leráncigálták kocsijáról, taligára rakták és Kelenföld hegyéről letaszították. Mivel pedig még mindig lihegett, mellét dárdával átütötték; ezután egy sziklához vonszolták, és agyvelejét szétloccsantották. Így költözött el Krisztus dicsőséges vértanúja e világ nyomorúságából az örök boldogságra az Úrnak 1047. esztendejében.” (Ford.: Csóka J. Gáspár)

6. Instrukatív források

Az instrukatív vagy tanító források csoportjába azokat a műveket soroljuk, amelyek **szerezőjének legfőbb célja valamilyen tudás, ismeret átadása egy vagy több ember számára.** Az instrukatív források egyik legrégebbi műfaját a **királytükörök** (*speculum regis*) jelentik. Ezen szövegeket lényegében az eredményes kormányzás, a jó uralkodás kézikönyvének szánták, gyakran titkosan kezelték, és csak a trónörökös, illetve egy szűk udvari elit számára voltak elérhetőek. **A királytükörök forrásértéke elsősorban attól függ, hogy mennyire tartalmazznak konkrét, egyedi információkat.** Az „uralkodj bölcsen és igazságosan” típusú közhelyek nem sokat tesznek hozzá a történelmi megismeréshez. Ha viszont a királytükör leírja, hogy mit értettek abban a korban az igazságosság, a kegyesség és a bölcsesség fogalmán, a forrásértéke máris sokkal jelentősebb. **A magyar történelem legismertebb királytükre I. (Szent) Istvánnak fiához, Imre herceghez írott intelmei.** A 10 fejezetből álló szöveg jelentőségét mutatja, hogy a hagyomány István király első törvénykönyvéként tartja számon. A mű a 11. század második vagy harmadik évtizedében készülhetett, a karoling-kori királytükörök mintájára. Az Intelmek **szerezőjének személye ismeretlen,** és bár a mű szövege egyes szám első személyben íródott, Szent István szerzősége kizárható, a mondanivaló kialakításában, megszerkesztésében való szellemi közreműködése azonban nagyon is valószínűsíthető. A tanítások megszóvegezőjeként felmerült többek között Szent Gellért püspök és Asztrik érsek személye is.

A tanító művek születésének egyik legjelentősebb középkori helyszíne a Bizánci Császárság volt, ahol az uralkodói tevékenység szinte minden összetevőjét elméleti szinten is kidolgozták, így a kormányzás mellett a hadviselés elméletének is született „szakirodalma”. A legismertebb, a magyar történelem szempontjából is értékes információkat tartalmazó művek a Bíborbanszületett Konstantin császár fiának összeállított, **A birodalom kormányzásáról,** illetve a Bölcs Leó császár által Konstantin számára készített **Taktika** című munka. Előbbi diplomáciai, utóbbi hadtudományi jellegű.

Feladat

Gyűjtse táblázatba Szent István intelmeit! Milyen személyes erények milyen uralkodói tulajdonsággal állnak kapcsolatban? Mi magyarázhatja az erények műben szereplő sorrendjét? Ön milyen sorrendben szerepeltetné ezeket?

7. Földrajzi irodalom

A földrajzi irodalom fogalmába számos eltérő jellegű forrás sorolható be. Ebbe az ókortól kezdve népszerű forrástípusba tartoznak a különböző tudományos igényvel készített földrajzi művek éppúgy, mint a nem is feltétlenül a szélesebb közönségnek szánt útleírások. Az ókor leghíresebb ilyen földrajzi munkája Strabón (ie. 60 - isz. 20) Geographika c. műve, amelyben szerző az egész akkori ismert világot igyekezett leírni. Az útleírások általában gyakorlati céllal, egy-egy útvonalról, meghatározott célcsoport (kereskedők, zarándokok) számára, pragmatikus információk összefoglalására születtek. Természetesen ezek a leírások hamarosan az útra nem kelők körében is nagy népszerűsége tettek szert, ezzel mintegy szórakoztató irodalomként új célközönségre tettek szert. A földrajzi irodalom igazi virágzását az írni és olvasni tudás szélesebb körű elterjedése hozta el. A mobilitás növekedésével egyre többen (katonák, hivatalnokok, velük utazó családtagok, felfedezők, kalandorok, utazgató arisztokraták stb.) vállalkoztak útleírás készítésére.

Az útleírások forrásértékének vizsgálata során különös figyelemmel kell eljárni, hiszen az ezekben olvasható információknak a valóságtartalmát számos tényező befolyásolta. Az útleírások szubjektív források, szerzőjük személye (származása, műveltsége, világképe stb.) és annak motivációi jelentősen kihatnak az egyes művek forrásértékére. További fontos tényező, hogy a szerző az információit közvetlen tapasztalat vagy mások elmondása alapján szerezte-e. Egy-egy útleíráson belül általában mindkettőre van példa. Ezek a szempontok még a tudományos igényvel készült földrajzi munkák esetében is mérlegelésre szorulnak, hiszen a szerző tudományos célkitűzése önmagában még nem garancia a tudományos eredményekre.

Orbán Balázs: A Székelyföld leírása (1868) (részlet)

„Torja várának múltjáról mitsem tudunk, fennmaradt maradványai is jelentéktelenek, bár maga a vár - jeleni nyomairól ítélve - terjedelmes, s már fekvésénél fogva is nagyon erős lehetett. E vár körteidomú volt, oly elhelyezéssel, hogy hegyes csúcsa délnek, vastagabb bütüje északnak volt fordítva, a beltért körülölelő gátony 360 lépés kerületű, s a falakatnak csilhatlan nyomait tünteti elő. E gátony a hegynek meredeken lehanyatló ormára levén fektetve, külső sánczokra sem hely nem maradt, sem arra szükség nem volt.

Azonban e tekintetben kivételt szenved az északi oldal, vagyis azon része a hegynek, hol a várhegy a Csiklonynyal, miként említém, keskeny hegynyak által függ össze. Ez levén azon oldal, hol a várhoz lehetett közelíteni, itt a hegynyakat egész szélességében egy még most is 4-5 öl széles átmetszés szeli át. Sűrű erdő fogta fel a vár belterét, ez erdő látszólag romok halmazában gyökereszt meg. A vár déli csúcsán túl a hegynek végcsúcsáig terjedő, vagy 160 lépés hosszú, 50-60 lépés szélességű oly fenntér van, melyen régi építkezések homályos nyomai látszanak, s melyek arra engednek következtetést vonni, hogy itten egy a külső vár által fedezett oly belső ballium volt, mely zömtornyával végvisszavonulási erődöt alkotott.

Tevékenység

Készítsen útleírást!

Készítsen 2-3 oldalas útleírást egy rövidebb utazásáról (munkahely, iskola, rokonlátogatás)!

Ügyeljen rá, hogy leírása olvasmányos legyen és tartalmazzon:

- mások számára is használható, pragmatikus információkat,
- nevezetes hely(ek) bemutatását,
- személyes véleményt, impressziót!

8. Újabb kori elbeszélő források

Az újabb kori elbeszélő források közé olyan műfajok sorolhatók, amelyeknek bár vannak ókori és középkori előzményeik, ám széles körű elterjedésük, gyakoribbá válásuk az újabb történelmi korszakokhoz köthető. Az emlékirat (memoár) az szerző személyes élményeiről, saját maga által, utólagosan írt beszámoló, amelynek középpontjában általában egy konkrét esemény vagy eseménysor, illetve a szerző egy bizonyos életszakasza áll. Korai példái Julius Caesarnak a gallok elleni háborújáról, illetve a polgárháborúról készült leírása, de ide sorolható Brodarics Istvánnak a mohácsi csatáról szóló beszámolója. Az emlékiratok népszerűsége a 17. századtól nőtt meg, II. Rákóczi Ferenc, Horthy Miklós, Mindszenty József és Churchill emlékiratai máig népszerű olvasmányoknak számítanak.

Az önéletrajz (autobiográfia) a szerző által, visszatekintő jelleggel, utólag megírt munka, amelynek rendezőelvé a szerző teljes élettörténete, vagyis abban - az emlékiratoktól eltérően - a szerző gyermekkora és a közélettől való visszavonulása utáni időszak is helyet kap. Az önéletrajz szerkezetét tekintve is szubjektív, így megszerkesztettségének foka is változó lehet.

A napló az egyik legszubjektívebb forrástípus, hiszen a szerző a vele történt eseményeket, gondolatait, érzéseit szinte azonnal, vagy csak nagyon kis (néhány napos) késedelemmel jegyzi le. Ezért a napló - amennyiben utólagosan nem módosítanak a szövegén - nagyon őszinte, spontán forrás, amelyben a tárgyi tévedések valószínűsége kicsi. A napló sajátossága, hogy azt a szerző általában nem a nagy nyilvánosságnak szánja, ezért sokszor a megjelenését utómunkálatok előzik meg, amelynek mértékétől függően az eredeti jelleg módosulhat. A napló vezetése általában egy konkrét életszakaszhoz, hosszabb-rövidebb időszakhoz kötődik.

A visszaemlékezés műfajában az illető által elmondott emlékeket külső személy (pl. riporter, kutató) rögzíti és rendezi sajtó alá, illetve teszi elektronikus közlésre (pl. rádió, televízió) alkalmassá (vágás). A visszaemlékezés általában irányított, vagyis a kívülálló rögzítő kérdései jelölik ki a visszaemlékezés tárgyát és hangsúlyait.

A fent említett források forrásértéke kapcsán figyelembe kell venni, hogy ezek mindegyike erősen szubjektív forrás, amelyeknél az utólagos „belenyúlás” még további torzulásokat okozhat. Általában minél nagyobb távolság van e források keletkezése és tárgya között, annál inkább jellemző rájuk az apológia (önigazolás), a tudatos torzítás és a tévedés lehetősége.

Tevékenység

Vigyázat! Hosszabb távú kísérlet! Csak kitartóknak!

1. Vezessen naplót egy héten keresztül! Ügyeljen rá, hogy a napi bejegyzéseket legalább minden nap végén elkészítse! A bejegyzésekben a tényszerű információkon kívül rögzítse véleményét, érzéseit, gondolatait, szándékait is!
2. Tegye el egy hónapra a naplót!
3. Egy hónap múlva készítsen emlékiratot az adott hétről!
4. Csak ezután vegye elő újra a naplót! Hasonlítsa össze a két művet? Melyek a legfontosabb különbségek! Végezzen önreflexiót! Hogyan viszonyult a napló és az emlékirat elkészítéséhez? Melyik áll Önhöz közelebb? Melyiket mutatná meg másnak is?

Miről szólt ez a lecke?

A leckéből megtudhatta, hogy...

- *...az elbeszélő források csoportjába számos forrástípus tartozik,*
- *...az egyes forrásokon belül több forrástípus is megjelenhet,*
- *...a különböző forrástípusok a történelem különböző időszakaiban eltérő intenzitással keletkeztek,*
- *...az adott forrás forrásértékének megállapítása során mindig figyelembe kell venni a forrástípusra jellemző sajátosságokat.*